

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่
ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2^{*}
THE DEVELOPING THE QUALITY OF EDUCATION UNDER THE NEW
NORMAL OF MAHASARAKHAM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE
AREA OFFICE 2

วิทยา นนทนภา

Wittaya Nonnapa

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

Mahasarakham Primary Educational Service Area Office, Area 2, Thailand

Corresponding Author's Email: non.silpa@gmail.com

วันที่รับบทความ : 3 กันยายน 2567; วันที่แก้ไขบทความ 12 ตุลาคม 2567; วันที่ตอบรับบทความ : 14 ตุลาคม 2567

Received 3 September 2024; Revised 12 October 2024; Accepted 14 October 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ 2) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่และ 3) เพื่อศึกษาผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ วิธีการเป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 221 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล และแบบประเมิน ดำเนินงาน 2 ปีงบประมาณ คือ 2565-2566 วิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

Citation:

* วิทยา นนทนภา. (2567). การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์, 1(5), 19-33.

Wittaya Nonnapa. (2024). The Developing the Quality of Education Under the New Normal of Mahasarakham Primary Educational Service Area Office 2. Journal of Social Sciences Innovations, 1(5), 19-33.;

DOI: <https://doi.org/10.14456/jssi.2024.22>

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/jssi>

ผลการวิจัยปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 พบว่า 1) สถานศึกษามีปัญหาคุณภาพการศึกษา คุณภาพการจัดการเรียนรู้ และคุณภาพผู้เรียน กลยุทธ์การพัฒนาจึงอยู่ในตำแหน่งกลยุทธ์ ป้องกันเพื่อลดหรือหลบหลีกภัยหรืออุปสรรคต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น 2) กลยุทธ์การพัฒนามี 5 กลยุทธ์ และผลการตรวจสอบกลยุทธ์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาพบว่า การดำเนินงานตามกลยุทธ์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด การบริหารจัดการ คุณภาพการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการพัฒนาปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 พบว่า 1) สถานศึกษาประสบปัญหาผู้เรียนที่เกิดการเสื่อมถอยของความรู้ที่มีอยู่เดิมและสูญเสีย โอกาสการเรียนรู้กลยุทธ์การพัฒนาจึงอยู่ในตำแหน่งกลยุทธ์ตั้งรับ 2) กลยุทธ์การพัฒนามี 5 กลยุทธ์ และผลการตรวจสอบกลยุทธ์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา พบว่า การดำเนินงานตามกลยุทธ์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และการบริหารจัดการ คุณภาพการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: คุณภาพการศึกษา, วิถีปกติใหม่, ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้

Abstract

A study on the development of educational quality under the new normal of Mahasarakham Primary Educational Service Area Office 2 has the following objectives: 1) to study the current situation and problems of educational quality development under the new normal, 2) to develop strategies for educational quality development under the new normal, and 3) to study the results of educational quality development under the new normal. The method is research and development. The target group is 221 schools under the Office of the Primary Educational Service Area, Mahasarakham Area 2. The tools used to collect data are data recording forms and evaluation forms. The operation will be for 2 fiscal years: 2022-2023. Analyze the content and context.

The research results for fiscal year 2022 found that 1) educational institutions have problems with educational quality, learning management quality, and learner quality. Therefore, the development strategy is in the position of a preventive strategy to reduce or avoid potential threats or

obstacles. 2) There are 5 development strategies and the results of the overall strategy inspection are at the highest level. 3) The results of educational quality development found that the implementation of the overall strategy is at the highest level. The overall management of educational quality of the educational institution is at the highest level. And the development results in fiscal year 2023 found that 1) educational institutions have problems with learners who have deteriorated their existing knowledge and lost learning opportunities. The development strategy is in the position of a defensive strategy. 2) There are 5 development strategies and the results of the overall strategy inspection are at the highest level. 3) The results of educational quality development found that the implementation of the overall strategy is at the highest level. The overall management of educational quality is at the highest level.

Keywords: Educational Quality, New Normal, Learning Loss

บทนำ

การจัดการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานที่อยู่ภายใต้การกำกับของกระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่ส่งเสริมให้ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร รวมถึงพัฒนาระบบการบริหารจัดการเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานรับผิดชอบส่วนกลาง และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานรับผิดชอบส่วนภูมิภาค สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นองค์การทางการศึกษาที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ที่ระบุว่าการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงระดับของการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรม และความเหมาะสมด้านอื่นๆ ด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563) ดำเนินการรายงานสรุปการติดตามประเมินผลการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พบว่า

มีปัญหาอุปสรรคสำคัญจำแนกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การดำเนินการตามตัวชี้วัดเกี่ยวกับการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาทักษะการเรียนรู้เชื่อมโยงสู่อาชีพ และการมีงานทำ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การนิเทศภายในโรงเรียนและ 2) การดำเนินงานในภาพรวมพบว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ครุขาดความรู้ความเข้าใจทักษะด้านเทคโนโลยี ไม่ครบชั้น ไม่ตรงตามวิชาเอก ศึกษาในเทศก์ไม่ครบตามกรอบอัตรากำลัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขาดการประสานงาน ภายในองค์กร มีการจัดเก็บเอกสารและร่องรอยหลักฐานการดำเนินงานไม่เป็นระบบเท่าที่ควร สำนักงานคณะ กรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ระบุว่าองค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา ได้แก่ บุคลากรส่วนที่เป็นผู้นำจะเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการนำองค์กรหรือ กำหนดทิศทางขององค์กร และส่วนหนึ่งเป็นบุคลากรขององค์กรขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ บรรลุตามเป้าหมาย งบประมาณส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาที่ผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานสูงจะมีรูปแบบหรือแนวทางการทำงานด้านงบประมาณ เป็นระบบและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และบริบท การบริหารจัดการจะต้องกำหนดตัวชี้วัด เป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กรสอดคล้องกับสภาพปัญหา บริบทของพื้นที่ และการ บริการ

นอกจากนี้ การบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันยังมีปัญหาอุปสรรคที่เกิดจาก การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงฉับพลัน และใหญ่หลวงไปทั่วโลก เป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลต่อการศึกษาอย่างรุนแรงที่สุดในหลายทศวรรษที่ ผ่านมา นอกจากจะทำให้โรงเรียนต้องปิดเป็นระยะเวลานานแล้ว ยังส่งผลต่อความสูญเสียและ ความเหลื่อมล้ำทางการเรียนรู้ (UNESCO, 2564) ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ (Learning loss) หรือการสูญเสียการเรียนรู้เป็นประเด็นที่มีผู้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก อิทธิพันธ์ สุวทันพรกุล และคณะ (2565) ระบุว่าภาวะถดถอยทางการเรียนรู้เป็นการเสื่อมถอยของความรู้ที่มีอยู่เดิม และ การสูญเสียโอกาสในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ควรได้รับ สาเหตุจากการขยายช่องว่างหรือความไม่ ต่อเนื่องในการเรียน การหยุดชะงักของการศึกษาในระบบ การออกกลางคัน การขาดเรียน การ สอนที่ไม่มีประสิทธิภาพเพราะการจัดการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไป สามารถพิจารณาภาวะถดถอย ทางการเรียนรู้ได้จากการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ได้รับตามหลักสูตรช่วงก่อนการ แพร่ระบาดกับช่วงที่มีการแพร่ระบาด ดังนั้นพันธกิจที่สำคัญคือทำให้เด็กวัยเรียนทุกคนได้กลับไป เรียนหนังสืออย่างปลอดภัยและการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านสุขภาพกาย สุขภาพใจ สติปัญญา และจริยธรรม หากไม่สามารถหยุดแนวโน้มนี้ได้จะไม่ใช่ว่าจะถดถอยเป็น

รายบุคคลเท่านั้นแต่ประเทศไทยอาจเข้าสู่ภาวะเสี่ยงต่อการสูญเสียดังรุ่น (lost generation) (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2565)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เนื่องจากพบผู้ป่วยยืนยันในพื้นที่และพบเหตุการณ์ผู้ป่วยยืนยันติดเชื้อเข้ามาทำกิจกรรมในจังหวัด คณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดมหาสารคามต้องใช้มาตรการยับยั้งการแพร่ระบาดในจังหวัดให้คงการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียน และสถานกวดวิชาทุกแห่งจนถึงต้นภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 แต่ในขณะเดียวกันกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวนโยบายการจัดการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์วิกฤตนี้ว่า “การเรียนรู้นำการศึกษา โรงเรียนอาจหยุดได้ แต่การเรียนรู้หยุดไม่ได้” ในทุกระดับชั้นและประเภทการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวจึงดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พร้อมทั้งศึกษาผลการดำเนินงานเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานการพัฒนากิจการการศึกษาในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2
3. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

การทบทวนวรรณกรรม

1. นโยบายการจัดการศึกษา การกำหนดนโยบายเป็นกลไกสำคัญของการบริหารจัดการภาครัฐเพื่อให้หน่วยงานในสังกัดนำไปปฏิบัติโดยปรับเปลี่ยนให้มีความสอดคล้อง เหมาะสม กับบริบทแต่ละพื้นที่ การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ หรือการดำเนินการตามนโยบายให้ประสบผลสำเร็จนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นปัจจัยเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ประกอบกับสภาพ

พื้นที่ในการดำเนินการของเขตพื้นที่การศึกษามีทั้งที่เป็นพื้นที่ราบ พื้นที่ที่สูง เกาะแก่ง ห้างไกล ทุกกันดาร บริบทแต่ละแห่งมีความแตกต่างหลากหลาย ทำให้มีวิธีการหลากหลายของการนำไปสู่การปฏิบัติ นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 มี 4 ประเด็นได้แก่ ด้านความปลอดภัย ด้านโอกาสและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ด้านคุณภาพและด้านประสิทธิภาพ การพัฒนาคุณภาพการศึกษานับหลักสูตรฐานสมรรถนะ พัฒนาผู้เรียนตามช่วงวัย ทักษะศตวรรษที่ 21 การวัดและประเมินผลและการพัฒนาบุคลากร ในขณะที่จุดเน้นกล่าวถึงกลุ่มผู้เรียนได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาและฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน (กลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย, 2565)

2. การพัฒนากลยุทธ์ทางการศึกษา กลยุทธ์หมายถึงแผนระยะยาวขององค์การที่กำหนดขึ้นโดยอาศัยการกลั่นกรองสภาพแวดล้อมขององค์การเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การวางแผนยุทธศาสตร์หรือการวางแผนกลยุทธ์เป็นกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดทิศทางและสภาพการณ์ในอนาคตขององค์การที่ต้องบรรลุผลสำเร็จ พร้อมกับกำหนดแนวทางการดำเนินงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่รอบด้านอย่างเป็นระบบ ข้อมูลสารสนเทศนำมาใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์นั้นเก็บรวบรวมจากการตอบคำถามสำคัญ 3 ข้อ คือ องค์การกำลังจะก้าวไปทางไหน (what are you going?) สภาพแวดล้อมมีอะไรบ้าง (what is the environment?) และองค์การไปถึงจุดหมายได้อย่างไร (how are you getting there?) องค์ประกอบของแผนยุทธศาสตร์คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมาย ยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนา (เฉลิมพงศ์ มีสมนัย, 2563)

3. การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาเป็นอุปสรรคทำลายที่วงการศึกษายุ่งอยู่รูปแบบการจัดการศึกษาระบบโรงเรียนไม่ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการเมื่อเกิดโรคระบาด หรือวิกฤตการณ์ใดๆ มาก่อน นอกจากใช้วิธีการปิดเรียนหรือหยุดเรียนชั่วคราว ดังนั้นการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องถูกปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ในภาวะปกติใหม่ การจัดการเรียนรู้ในวิถีปกติใหม่มีรูปแบบและแนวทางหลัก 3 ประการ ได้แก่ การเรียนในชั้นเรียน (on-site) การเรียนผ่านโทรทัศน์ (on-air) และการเรียนการสอนแบบออนไลน์ (online) รวมถึงข้อเสนออื่นๆ เพื่อการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งการสนับสนุนช่องทางในการเรียนรู้ออนไลน์ที่ผู้เรียนส่วนใหญ่มีอุปกรณ์ดิจิทัล สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้ การเรียนรู้ผ่านการทำโครงการที่บูรณาการองค์ความรู้ การเรียนรู้ตามความต้องการของตนเองหรือการเรียนในรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้เรียน (สุวิมล มธูรส, 2564)

4. ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ เป็นความเสื่อมถอยของความรู้ที่มีอยู่เดิมและการสูญเสียโอกาสการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ควรจะได้รับ เนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนรู้ในทิศทางที่มีแนวโน้มลดลง ลักษณะของภาวะถดถอยทางการเรียนรู้มีการถดถอยทางด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การรู้หนังสือ และคุณลักษณะต่างๆ ดังนั้นภาวะถดถอยทางการเรียนรู้เป็นภาวะที่สะท้อนการเสื่อมถอยของความรู้ของผู้เรียนที่ถูกกลืนเมื่อเวลาผ่านไป หรือภาวะผู้เรียนสูญเสียโอกาสทางการเรียนรู้ที่ควรจะได้รับในช่วงเวลาปกติของการศึกษา อาจพิจารณาได้จากการหยุดยาวของโรงเรียนในช่วงระหว่างปิดภาคเรียนของปีการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนสูญเสียความรู้หรือทักษะเฉพาะหรือความรู้หรือทักษะทั่วไป มาตรการฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้นั้นดำเนินการได้โดยการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ความต้องการของผู้เรียน การเสริมพลังครูและผู้บริหาร และอื่นๆ (อิทธิพันธ์ สุวทันพรกุล และคณะ, 2565)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 221 โรงเรียน แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

2. กลุ่มเป้าหมาย คือ คณะทำงานวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพองค์กร จำนวน 25 คน

3. วิธีดำเนินการ ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบันปัญหาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ และการประชุมคณะทำงานวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพองค์กรเพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพองค์กร (SWOT)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และแบบบันทึกการประชุมปฏิบัติการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพองค์กร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

ระยะที่ 2 พัฒนากลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

1. วัตถุประสงค์ 1) เพื่อสังเคราะห์กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ และ 2) เพื่อตรวจสอบกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่

2. กลุ่มเป้าหมาย คือ คณะทำงานสังเคราะห์กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษา จำนวน 12 คน และผู้ประเมินกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษา จำนวน 10 คน

3. วิธีดำเนินการ 1) วิเคราะห์ผลการศึกษาข้อมูลระยะที่ 1 2) จัดทำกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษา และ 3) ตรวจสอบคุณภาพของกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษา

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบบันทึกการสังเคราะห์กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ และแบบประเมินกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

1. วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานตามกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ 2) เพื่อศึกษาผลการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่และ 3) เพื่อศึกษาผลลัพธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษา

2. กลุ่มเป้าหมาย คือ คณะกรรมการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษา จำนวน 16 คณะ ละ 5 คน และคณะกรรมการประเมินสถานศึกษา จำนวน 16 คณะ ละ 3 คน

3. วิธีดำเนินการ 1) กำหนดโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย 2) อบรมผู้บริหารโรงเรียน 3) โรงเรียนพัฒนางานตามกลยุทธ์ แนวทาง และโครงการ 4) นิเทศการพัฒนาศักยภาพการศึกษา และ 5) ประเมินผลการดำเนินงานตามกลยุทธ์

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบประเมินผลการดำเนินการตามกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษา แบบประเมินผลการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และแบบบันทึกผลลัพธ์การพัฒนาศักยภาพการศึกษา แบบประเมินวิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอแบบตารางประกอบการพรรณนา แบบบันทึกวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 พบว่า

1.1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาในวิถีปกติใหม่ พบว่ามีปัญหาคุณภาพการศึกษา คุณภาพการจัดการเรียนรู้ และคุณภาพผู้เรียน เมื่อเกิดสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาได้เข้าเติมปัญหาให้รุนแรงยิ่งขึ้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่เป็นกลยุทธ์ป้องกัน

1.2 กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในวิถีปกติใหม่ พบว่ามี 7 โครงการ ดังนี้ 1) พัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ในวิถีปกติใหม่ 2) พัฒนาการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น 3) เสริมสร้างโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4) ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ active learning 5) พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 6) พัฒนาสถานศึกษาปลอดภัย 7) พัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน และผลการตรวจสอบกลยุทธ์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.3 ผลการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่พบว่า 1) ผลการดำเนินงานตามกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลลัพธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาพบว่ากลยุทธ์ 5 กลยุทธ์ผ่านเกณฑ์ เมื่อพิจารณารายตัวชี้วัดพบว่าผ่าน 17 ตัวชี้วัด และไม่ผ่าน 1 ตัวชี้วัด

2. ผลการพัฒนาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 พบว่า

2.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาในวิถีปกติใหม่ พบว่าสถานศึกษาประสบปัญหาการจัดการเรียนรู้หลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเสื่อมถอยของความรู้ที่มีอยู่เดิม และสูญเสียโอกาสการเรียนรู้ที่ควรได้รับ จึงผนวกภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ในกลยุทธ์วิถีปกติใหม่กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้เป็นกลยุทธ์ตั้งรับ

2.2 กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในวิถีปกติใหม่ พบว่ามี 7 โครงการ ดังนี้ 1) พัฒนาการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น 2) ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 3) ส่งเสริมกิจกรรมรักการอ่าน 4) พัฒนาห้องเรียนคุณภาพ 5) วิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน 6) พัฒนาสถานศึกษาปลอดภัย 7) ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ และผลการตรวจสอบกลยุทธ์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2.3 ผลการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาภายใต้ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ พบว่า 1) ผลการดำเนินงานตามกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ที่สุด 2) ผลการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลลัพธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาพบว่ากลยุทธ์ 5 กลยุทธ์ผ่านเกณฑ์ เมื่อพิจารณารายตัวชี้วัดพบว่าผ่าน 15 ตัวชี้วัด และไม่ผ่าน 1 ตัวชี้วัด

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาในวิถีปกติใหม่พบว่าสถานศึกษามีปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา คุณภาพการจัดการเรียนรู้ และคุณภาพผู้เรียน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์ดังกล่าวอย่างปลอดภัยจากโรคภัย จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหามาจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และการประชุมปฏิบัติการคณะทำงานวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพองค์การเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ภาวะคุกคาม ให้ค่าน้ำหนัก จัดอันดับความสำคัญและวิเคราะห์ตำแหน่งกลยุทธ์ โดยปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 เป็นกลยุทธ์ป้องกัน (WT) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 เป็นกลยุทธ์ตั้งรับ (ST) ทั้งนี้เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่สามารถทำได้ตามปกติ แม้กระทั่งภายหลังการแพร่ระบาดเกิดภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเสื่อมถอยของความรู้ที่มีอยู่เดิม และสูญเสียโอกาสการเรียนรู้ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การรู้หนังสือ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนั้นต้องนำแนวคิดหรือวิธีการใหม่มาใช้แก้ปัญหาสอดคล้องแนวคิด Lichtenstein, Schonfeld and Kline (1994) ที่ว่าระบบการรับมือกับสถานการณ์วิกฤตที่ดีไม่ใช่เพียงแค่การจัดทำระบบเชิงรุกเท่านั้น แต่ควรมีจุดเน้นที่การป้องกันทั้งระดับห้องเรียน โรงเรียน และเขตพื้นที่การศึกษา สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2564) นำเสนอว่าสถานการณ์โควิด-19 สำหรับประเทศไทยเป็นความท้าทายในการเปลี่ยนที่ไม่ใช่แค่การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ควรเป็นการเปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาสการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้ดีกว่าเดิม โดยมาตรการเรียนรู้ไม่ควรปรับแค่กระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียน แต่ต้องปรับใหญ่ทั้งระบบการเรียนรู้ สอดคล้องกันและเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของเด็ก

2. กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่พบว่ามี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด แนวทาง และโครงการ ผลการตรวจสอบกลยุทธ์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากขั้นตอนการพัฒนากลยุทธ์สอดคล้องกับแนวคิดการวิจัยและพัฒนา (research and development) เป็นกระบวนการที่มีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันตามลำดับโดยนำผลจากการดำเนินงานขั้นตอนหนึ่งเป็นปัจจัยนำเข้าของการดำเนินงานขั้นตอน

ต่อไป การพัฒนากลยุทธ์ได้ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ คือ การวางแผนและกำหนดกลยุทธ์โดยใช้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน นำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติด้วยการจัดโครงสร้างการบริหาร การมอบหมายงาน ปฏิบัติงาน การติดตามประเมินผลด้วยการตั้งมาตรฐานและเป้าหมาย วัดและประเมินผลเทียบกับเป้าหมาย กล่าวได้ว่า กลยุทธ์และโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 มีคุณภาพและประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สอดคล้องกับจรรยา ศรีสาร (2562) ละออ วันจิ๋ว (2562) อภินันท์ชัย แกระหัน (2562) ที่พัฒนาตามขั้นตอนการพัฒนากลยุทธ์ในลักษณะเดียวกัน ดังนี้ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนา 2) การสร้างกลยุทธ์การพัฒนา 3) การทดลองใช้กลยุทธ์การพัฒนาและ 4) การประเมินกลยุทธ์ ทั้งนี้บางเรื่องอาจกำหนดรายละเอียดเป็นกลยุทธ์หลัก กลยุทธ์รอง และวิธีดำเนินงาน

3. ผลการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ดำเนินการและเก็บรวบรวมข้อมูลปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 และ 2566 พบว่า 1) ผลการดำเนินงานตามกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในวิถีปกติใหม่พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจำแนกเป็นรายโครงการพบว่าโครงการที่มีคะแนนการประเมินสูงสุด คือ นิเทศแบบบูรณาการโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน และพัฒนาสถานศึกษาปลอดภัย รองลงมาคือพัฒนาการอ่านออกเขียนได้คิดเลขเป็นตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษาไม่อยู่ในภาวะปกติ โรงเรียนเปิดเรียนแบบ on-hand, online และ on-air รวมทั้งกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการอบรมหรือการประชุมเป็นแบบออนไลน์ แม้กระทั่งการติดต่อราชการที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีบุคลากรบางส่วนทำงานที่บ้าน กิจกรรมสำคัญในช่วงเวลานี้คือการนิเทศการเรียนการสอนในพื้นที่ โดยมีการเก็บข้อมูลรายละเอียดต่างๆ เพื่อรายงานสถานการณ์ การดำเนินงานตามกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จำแนกเป็นรายโครงการพบว่าโครงการที่มีคะแนนการประเมินสูงสุดคือส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก รองลงมาได้แก่ พัฒนาการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น และโครงการนิเทศชั้นเรียน เนื่องจากภาวะถดถอยทางการเรียนรู้นั้นสะท้อนการเสื่อมถอยของความรู้ของผู้เรียนที่ถูกลืมเมื่อกาลเวลาผ่านไปหรือภาวะที่ผู้เรียนสูญเสียโอกาสทางการเรียนรู้ที่ควรได้รับในช่วงปกติ การดำเนินงานจะเป็นช่วงของการเปิดเรียนหลังการแพร่ระบาด คือการฟื้นคืนความรู้ของนักเรียนให้เทียบเท่าหรือ

ใกล้เคียงกับสภาพการณ์ปกติก่อนการแพร่ระบาดโดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีภาวะการเรียนรู้ถดถอยสูงที่สุด สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2565) ที่ได้สรุปและจัดทำเป็นมาตรการฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ ประเด็นให้ความสำคัญลำดับแรก ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ต้องออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบใหม่ตอบสนองบริบทความเปลี่ยนแปลง และความต้องการของผู้เรียน รองลงมาคือ การเสริมพลังพัฒนาครู และผู้บริหารสถานศึกษา พัฒนาเทคนิคการจัดการเรียนรู้ของครู พัฒนาครูให้มีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เทคนิคการออกแบบการจัดการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) ผลลัพธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ มาตรการสุขภาวะ รองลงมาได้แก่ กิจกรรมนักเรียน และการจัดการเรียนรู้ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นความสำคัญของมาตรการสุขภาวะเพื่อสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยในโรงเรียนด้านกายภาพและด้านสังคม ผลลัพธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก รองลงมาคือการพัฒนาบุคลากร และลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ตามลำดับ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้และศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนรายบุคคล กำหนดวิธีการวัดและประเมินผลหลากหลาย และยืดหยุ่นตามความถนัดและศักยภาพของผู้เรียน ออกแบบจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนภายใต้ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ สอดคล้องกับหลักการสำหรับการฟื้นฟูการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564) ว่าครูต้องรับมือกับโอกาสในการเรียนรู้ที่ลดลงหรือภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทางสังคม ส่งเสริมให้ครูโอกาสฝึกฝนความเป็นมืออาชีพและได้ประโยชน์จากการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยการพัฒนาคุณภาพการศึกษายึดวิถีปกติใหม่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 เป็นกระบวนการพิจารณาสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญและหาแนวทางที่เป็นเอกลักษณ์และโดดเด่นเฉพาะตัวที่สำคัญต่อการแข่งขัน นำมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ โครงการ นำไปสู่การปฏิบัติและประเมินผล เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล งานวิจัยได้นำเสนอ

กระบวนการพัฒนากลยุทธ์ภายใต้บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นแบบแผนการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการศึกษาไปใช้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรใช้สารสนเทศจากผลการวิจัยครั้งนี้ประกอบการตัดสินใจวางแผนดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน เพื่อกำหนดนโยบายแผนการดำเนินการ มาตรการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบให้มีความชัดเจน ทันต่อสถานการณ์วิกฤติ สามารถปรับดำเนินการได้ตามบริบทของสถานศึกษา

1.2 ผู้บริหารการศึกษาหรือผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่ให้ครอบคลุมโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารวิชาการ การบริหารทั่วไป การบริหารงานบุคคล และการบริหารงบประมาณ ให้มีการทำงานประสานสอดคล้อง มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น

1.3 สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในโรงเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประเด็นการจัดการเรียนรู้ภายใต้วิถีปกติใหม่ ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ วิธีการวิจัยและสร้างความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งระบบภายในโรงเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

2. ข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ควรมีการศึกษาติดตามผลการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาภายใต้วิถีปกติใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศประกอบการตัดสินใจ และพัฒนารูปแบบที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ระยะต่อไปได้

2.2 ควรส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยของสถานศึกษาต่างๆ ที่ดำเนินการในวิถีปกติใหม่หรือภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ เพื่อให้ได้วิธีปฏิบัติที่ดีภายใต้บริบทและทรัพยากรที่แตกต่างกันของแต่ละสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย. (2565). *นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: กลุ่มวิจัยและพัฒนา
นโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2565). รายงานฉบับพิเศษห้องเรียนฟื้นฟูหลังโควิด-19: สถานการณ์แนวทางฟื้นฟูภาวะฉุกเฉินทางการเรียนรู้และการจัดการห้องเรียนสำหรับเด็กปฐมวัย และประถมศึกษาตอนต้น. กรุงเทพฯ: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.

จรรยา ศรีสาร. (2562). กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การบริหารและการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

เฉลิมพงศ์ มีสมนัย. (2563). เอกสารการสอนชุดวิชานโยบายสาธารณะ ยุทธศาสตร์และการวางแผนการบริหารการปกครองท้องถิ่น หน่วยที่ 8. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ละอ อวันจิ๋ว. (2562). กลยุทธ์การส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2564). จัดการเรียนการสอนอย่างไรในสถานการณ์โควิด-19 จากบทเรียนต่างประเทศสู่การจัดการเรียนรู้ของไทย. เรียนใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://tdri.or.th/2020/05/examples-of-teaching-and-learning-in-covid-19-pandemic/>

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). แนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ปีการศึกษา 2563. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

_____. (2564). แนวทางการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พรินทวาทกราฟฟิค.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). รายงานเรียนออนไลน์ยุคโควิด-19: วิฤตหรือโอกาสการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
- _____. (2564). แนวทางการฟื้นตัวทางการศึกษาจากสถานการณ์ COVID-19 ที่มีประสิทธิภาพและเสมอภาค. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- _____. (2565). มาตรการฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุวิมล มธุส. (2564). การจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค new normal COVID-19. วารสารรัชต์ภาคย์, 15(40), 33-42.
- อภินันท์ชัย แกระหัน. (2562). กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579). ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการ ศึกษาและภาวะผู้นำ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อิทธิพันธ์ สุวทันพรกุล และคณะ. (2565). การศึกษาภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานการณ์โควิด-19: สภาพการณ์ บทเรียน และแนวทางการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- Lichtenstein, Schonfeld and Kline. (1994). "Special topic/school crisis response: Expecting the unexpected. *Educational leadership*, 52(3), 79-83.
- UNESCO. (2564). พันธกิจประเทศไทย: ฟื้นฟูการศึกษา ปีการศึกษา 2564. กรุงเทพฯ: UNESCO, The World Bank and UNICEF.